

Etyj suomalaisen ulkopoliitiikan sateentekijänä vai syntipukkina?

Etyk/Etyj politiikantekijöiden ja *Helsingin Sanomien* puheissa vuosina 1992 ja 2008

Essi Ukkonen

Politiikkasuositukset

Puheenjohtajakaudella 2025 Suomen on mahdollista edistää Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö Etyjin suhteita kansalaisyhteiskuntaan ammentamalla politiikantekijöiden ja median välisistä historiallisista yhteyksistä:

- Puheenjohtajakautta hallinnoivilla toimijoilla on mahdollisuus syventää Etyjin olemassa olevia suhteita kansallisten mediatoimijoiden kanssa omalla vahvalla taustatyöllä ja aktiivisella vuoropuhelulla.
- Tietoisuuden lisääminen Etyjistä median kautta suomalaisen kansalaisyhteiskunnan kentälle voi antaa osviittaa myös muissa osallistujavaltioissa toimimiseen.
- Myös medialla on paikkansa tietoisuuden lisäämisessä – rooli avoimena tiedonvälittäjänä kansalaisyhteiskunnan ja politiikantekijöiden yhdistäjänä kannattaa. Julkisen keskustelun ylläpitäminen Etyjistä eri näkökulmat huomioiden voi versoa mielenkiintoa järjestöä kohtaan pitkällä aikavälillä.

Suomi on elänyt murrosten keskellä kylmän sodan päätyttyä: ulkopoliittisten toimijoiden on huomioitava toiminnassaan niin mediakentän avautuminen kuin politiikan käytäntöjen parlamentarisoituminen.¹ Muutokset näkyvät myös Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö Etyjin toiminnassa Suomen puheenjohtajakaudella vuonna 2025. Suomi keskittyy puheenjohtajana muun muassa “kuuntelemaan ja tekemään yhteistyötä kansalaisyhteiskunnan kanssa”.² Olisikin tärkeää, että Etyjillä on kyky puhutella kansalaisia. Tässä kohtaa medially on keskeinen rooli tiedonvälittäjänä kansalaisten ja politiikantekijöiden välillä.

Politiikantekijöiden ja valtakunnanmedia *Helsingin Sanomien* (HS) välinen yhteys on niin ikään ollut historiallisesti tiivis. Konsensus on näkynyt HS:n myötämielisyydessä eritoten ulkopoliittisia päätöksiä kohtaan.³ Onkin mielenkiintoista, että HS suhtautuu kriittisesti Etyjiin sen sijaan, että se tukisi poliittisten puheiden positiivista sävyä. Tämä lyhyt katsaus kritiikin ja ylistyksen välimaastoon Etyjistä (ja Etykistä - Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökonferenssi ennen vuotta 1995) tarjoaa perspektiivin julkisen keskustelun merkityksestä ulkopoliitikanteossa. Keskityn merkittäviin nivelkohtiin suomalaisessa Etyj-historiassa, vuoden 1992 Etyk-seurantakokoukseen ja 2008 Suomen Etyj-puheenjohtajakauteen. Pehdyn näkökulmien eroihin analysoimalla HS:n ja politiikantekijöiden julkilausumia 11 poliittisen puheen, 16 lehtiartikkelin ja kahden haastattelun voimin.

“Kansainvälinen ympäristö on rajusti muuttunut” – Etyk/Etyj Suomen ulkopoliitikassa kylmän sodan jälkeen

Kylmän sodan päättymisen sai politiikantekijät Suomessa hakemaan uutta suuntaa ulkopoliitikalle. Ulkoministeri Paavo Väyrynen luonnehti tilannetta vuonna 1992: “Pohjolan kansainvälinen ympäristö on rajusti muuttunut ... Eivätkä Euroopan syvälliset muutokset ole vielä suinkaan pysähtyneet, murrosvaihe jatkuu edelleen”.⁴ Suomen uusi, kansainvälinen rooli näkyi vahvasti Etykin ja sen edeltäjän toiminnassa, ja Helsingin seurantakokous vuonna 1992 mahdollisti erinomaisesti välittäjäroolin jatkamisen. Kokous kertoi myös optimistisesta hengestä, joka vallitsi kansainvälisessä politiikassa tuona aikana erityisesti Itä-Euroopan maiden keskuudessa.⁵ Uudessa aikakaudessa oli kuitenkin myös haasteensa vuoden 1994 jälkeen kun Etykistä tuli Etyj. Muutos “vakiintuneeksi järjestöksi” muutti suhtautumista. Sen käytännöt muuttuivat byrokraattisemmiksi, eikä järjestön poliittinen relevanssi, saati vallan lähteet olleet enää samalla tasolla vuosituhannen vaihduttua.⁶

Rakenteellisista muutoksista huolimatta Etyj on onnistunut säilyttämään pyrkimyksensä tehdä yhteistyötä kansalaisyhteiskunnan kanssa. Tämä välittyy selvästi myös politiikantekijöiden puheista, joissa Etyj kehystetään muun muassa “demokraattisten hallintotapojen” ja “yhteisten arvojen ja sitoumusten liitoksi”.⁷ Kokonaisuudessaan järjestön painoarvo juontaa kuitenkin juurensa sen piirissä kehittyneeseen “diplomaattiseen rutiiniin”. Etyj ymmärretäänkin politiikantekijöiden keskuudessa eri tavalla kuin mediassa: järjestö tähtää “luottamuksen ja hyvien käytänteiden ylläpitoon” pitkällä aikavälillä lyhyessä uutissyklissä pysyttelyn sijaan.⁸

Lisäksi on merkittävää, että politiikantekijöiden puheista välittyy halu saada kansalaiset kiinnostumaan ulkopoliittisesta päätöksenteosta.⁹ Poliitikantekijöiden ja kansalaisten suhteissa onkin tapahtunut muutos: valtionjohto haluaa huomioida ja vaikuttaa aktiivisesti yleiseen mielipiteeseen Suomessa.¹⁰ Poliittisissa puheissa käsitykset Etyjin asemasta ovat kuitenkin olleet korostuneen positiivisia, vaikka yleinen kiinnostus järjestöä kohtaan on laskenut.¹¹ Myytit Etyjistä ovatkin jääneet joidenkin politiikantekijöiden retoriikkaan. Etyjin asemaa ulkopoliitikassa kuvaa esimerkiksi pääministeri Matti Vanhasen puhe 2008: “Kuten me kaikki hyvin tiedämme, Ety-prosessilla on ollut historiallisesti meille suomalaisille tärkeä merkitys idän ja lännen vastakkainasettelujen lieventäjänä”.¹² Se on esitetty myös “sampona, joka poiki Suomelle kaikenlaista hyvää” sekä “ulkopoliittisena läpimurtona” ja “suomalaisena innovaationa”.¹³ Poliitikantekijöiden puheiden positiivisuus eroaa HS:n kriittisestä näkökulmasta. Median rooli tiedonvälittäjänä kuitenkin tarkoittaa politiikantekijöiden intressiä esiintyä julkisuudessa saadakseen tietoisuutta ja legitimitteettiä toiminnalleen.¹⁴

“Koska se on olemassa, ei muuta tarvita” – Kriittisen mediakuva merkitys Etykille/Etyjille

On katsottu, että kylmän sodan päättyminen näkyi mediakentän uudenaikaisessa avoimuudessa, kun suomettumisen kulttuuri tuli asteittain päätökseensä.¹⁵ HS osoittikin selväsanaisesti ulkopoliitikalle tukensa.¹⁶ Uutisoinnista välittyy kuitenkin erilainen kuva Etykistä kuin politiikantekijöiden puheissa. Keskeisin kritiikki pohjaa järjestön hyödyllisyyteen uudessa toimintaympäristössä. HS ei esimerkiksi nähnyt aihetta optimismille 1990-luvulla: “Uudessa tilanteessa Eurooppa tarvitsee instituution, joka kykenee ohjaamaan valtioiden mahdollista hajoamista, rajojen muuttamista valtioiden välillä ja ennen kaikkea ratkaisemaan eurooppalaisten valtioiden keskinäisiä aseellisia konflikteja ... Miten Etyk, jonka päätökset perustuvat konsensukselle, voi mennä väliin aseellisissa konflikteissa?”¹⁷ Etyk, ja sitten Etyj, ei lehden silmissä kyennyt lunastamaan siihen kohdistuneita odotuksia kylmän sodan päätyttyä.

Etyjiä oli pidetty potentiaalisena yhteistyöfoorumina etenkin Itä-Euroopan vastaisenäistyneissä maissa. Suuret odotukset eivät kuitenkaan realisoituneet, ja järjestön haasteet jatkuivat myös Suomen puheenjohtajakaudella 2008. Kautta leimasi joukko kriisejä, joihin vaikuttaminen Etyjin keinovalikoimalla osoittautui vaikeaksi – Georgian sota yhdistettynä finanssikriisiin ja Venäjän yleiseen yhteistyökyvyttömyyteen olivat perustavanlaatuisia ongelmia järjestölle. Suomen vahtivuorolla kulminoituneet kriisit osoittivat myös optimismin ajan tulleen tiensä päähän.

HS luonnehti Etyjin vaikutusmahdollisuuksia negatiivisesti puheenjohtajakaudella. Se kuvaili järjestön toimintaa “heikentyneeksi” ja “epävarmaksi”, ja suhde näkyvimpiin politiikantekijöihin oli jopa avoimen torainen.¹⁸ Pääkirjoitus vuodelta 2008 toteaa lakonisesti, että “koska [Etyj] on olemassa ja toimii, ei muuta tarvita”.¹⁹ Kirjoitus kritisoi järjestön kyvyttömyyttä puuttua käsillä oleviin kriiseihin: se pitää järjestön perustavanlaatuisia keinoja riittämättöminä kansainvälisen politiikan ongelmiin. Puheenjohtajakausi alleviivaa HS:n ja politiikantekijöiden välistä eroa. Medialla on mahdollisuus kritisoida avoimesti poliittisia edesottamuksia neljäntenä valtiomahtina, siinä missä politiikantekijät ovat pyrkineet varjelemaan olemassa olevaa diplomaattista rutiinia.

HS:n kritiikki järjestöä kohtaan on monimutkainen yhdistelmä eri kirjoittajien subjektiivisia mielipiteitä ja medialogiikkaan perustuvia päätöksiä. Kokonaisuudessaan lähestymistapa Etyjiin kuitenkin eroaa politiikantekijöistä. Ei siten ole yllättävää, että erot aiheuttavat joskus avointa kitkaa. Toisaalta on selvää, että median ja politiikantekijöiden välinen vuoropuhelu on säilyttänyt paikkansa ulkopoliittisen päätöksenteon vaikutuskanavana. Niiden symbioosi, “molemminpuolinen intressi” pitää Etyjin toimia suomalaisessa poliittisessa julkisuudessa, on vaikuttanut merkittävästi yleisiin käsityksiin järjestöstä.²⁰ Suomen poliittinen kehitys 2020-luvulla on niin ikään erinomainen esimerkki siitä, että yleisellä mielipiteellä on merkityksensä ulkopoliittisessa päätöksenteossa – ripeä Nato-prosessi on osoitus median, politiikantekijöiden ja julkisen mielipiteen ristipelistä.²¹

Yhteenveto – Kuka kuuntelee Etyjiä 2020-luvulla?

Etyjin tavoite yhteydestä kansalaisyhteiskuntaan on tärkeä ja tarpeellinen epävarmassa ajassamme. Media on keskeisessä roolissa sen saavuttamisessa: ei ole hyväksi kansanvallalle, jos asioita ei nosteta julkiseen keskusteluun.²² Etyj asettelee sanansa monimutkaistuneen mediaympäristön ja kansainvälisen politiikan ristitulella. Vaikka media on muuttunut merkittävästi vuosista 1992 ja 2008, se tarjoaa edelleen mahdollisuuden Etyjille ylläpitää vuoropuhelua eri toimijoihin. Voi pitää arvokkaana, että medialla on yhteys niin politiikantekijöihin kuin kansalaisyhteiskuntaan. Jakolinja Etyjistä korostaa toimijoiden riippuvuutta toisistaan. Poliitikantekijöillä on jatkossakin intressi olla julkisuudessa. HS on myös antanut tilaa eri näkemyksille Etyjistä.²³ Yhteyksistä on pidettävä kiinni.

Median ja politiikantekijöiden välinen asetelma ei ole kiveen hakattu – media ennemmin seuraa poliittista päätöksentekoa ja luo sille merkityksiä.²⁴ Näihin merkityksiin politiikantekijöiden on mahdollista vaikuttaa omilla toimillaan. Kuten Etyjin historia suomalaisessa ulkopoliitikassa osoittaa, on se ollut vahvimmillaan muutosten keskellä. Onkin tärkeää seurata median ja poliittisten päättäjien välistä suhdetta, niin ääneen kuin hiljaisuudessa.

Kirjoittaja

Essi Ukkonen on poliittisen historian maisteriopiskelija Helsingin yliopistossa. Hänen tutkimuskiinnostuksensa ovat kansallisen ja kansainvälisen tason institutionaalisessa muutoksessa. Alueellisesti tutkimuskiinnostus keskittyy Itä-Aasian sekä Pohjois-Amerikan tutkimukseen, erityisesti alueiden yhteiskuntahistoriaan ja historian vaikutukseen nykypäivän politiikassa. Mielenkiinnonkohteita heijastelee myös kandidaatintutkielma Kiinan ja Yhdysvaltojen välisistä suurvaltasuhteista (Turun yliopisto, 2024). Se tarkastelee suhteiden lähihistorian retorista ja institutionaalista muutosta. Tämä artikkeli puolestaan erittelee Suomen ulkopolitiikan ja median välistä suhdetta Etyjin kautta. Se on avaus laajempiin keskusteluihin median roolista julkisen mielipiteen ja politiikkakehysten muovaamisessa.

essi.m.ukkonen@helsinki.fi

Tämä raportti edustaa kirjoittajien näkemyksiä, eikä se vastaa Historioitsijat ilman rajoja -järjestön institutionaalista kantaa.

Tämä artikkelisarja on tuotettu osana OSCE by All -hanketta yhteistyössä TAPRI:n, Turun yliopiston, Helsingin yliopiston ja ulkoministeriön kanssa.

Lainaukset

- ¹ Matti Pesu, *Introducing ideational foreign policy analysis: Explorations of the underlying ideas of Finnish foreign policy*. Väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto, 2019, 89, 94–95; Lotta Lounasmeri, *Kansallisen konsensuskulttuurin jäljillä: Globalisaatioajan Suomi Helsingin Sanomissa*. Väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto, 2010, 12.
- ² Elina Valtonen, *Speech by the Minister for Foreign Affairs Elina Valtonen at the OSCE's Permanent Council Meeting 19 September 2024*. https://um.fi/speeches//asset_publisher/up7ecZeXFRAS/content/ulkoministeri-elina-valtosen-puhe-etyjin-pysyvän-neuvoston-kokouksessa-19.9.2024/35732.
- ³ Lotta Lounasmeri, “‘Power investigation’ neglected: The case of the Finnish newspaper *Helsingin Sanomat*” *Journal of Contemporary European Studies*, Vol. 21, No. 3, 2013, 385–386; Pesu, *Introducing ideational foreign policy analysis*, 89.
- ⁴ Paavo Väyrynen, “Ulkoasiainministeri Paavo Väyrysen esitelmä 12.3.1992 Tukholmassa Försvarshögskolan’issa”. 12.3.1992. EILEN-arkisto.
- ⁵ Matti Vanhanen, “Pääministeri Matti Vanhanen Suomen suunta 2008 -seminaarissa” 28.1.2008. EILEN-arkisto.
- ⁶ Timo Kantolan haastattelu, 6.1.2025. Haastattelija Essi Ukkonen. Tekijän hallussa.
- ⁷ Tarja Halonen, “Tasavallan presidentti Tarja Halosen puhe virallisella Etyj-illallisella Finlandia-talossa” 4.12.2008. EILEN-arkisto; Ks. myös esim. Paavo Väyrynen, “Ulkoasiainministeri Paavo Väyrysen puheenvuoro ETYKin Helsingin seurantakokouksen avausvaiheessa” 25.3.1992. EILEN-arkisto; Ilkka Kanerva, “Ulkoministeri Ilkka Kanervan puhe Presidenttifoorumissa” 8.5.2007. EILEN-arkisto.
- ⁸ Antti Turusen haastattelu, 18.12.2024. Haastattelija Essi Ukkonen. Tekijän hallussa.
- ⁹ Ks. esim. Väyrynen, “puheenvuoro ETYKin Helsingin seurantakokouksen avausvaiheessa”; Kanerva, “puhe Presidenttifoorumissa”; Halonen, “puhe virallisella Etyj-illallisella Finlandia-talossa”; Valtonen, “*Speech by the Minister for Foreign Affairs Elina Valtonen at the OSCE's Permanent Council Meeting 19 September 2024*”.
- ¹⁰ Pesu, *Introducing ideational foreign policy analysis*, 93, 95–96.
- ¹¹ Timo Kantolan haastattelu, 6.1.2025.
- ¹² Matti Vanhanen, 28.1.2008. EILEN-arkisto.
- ¹³ Matti Vanhanen, 28.1.2008. EILEN-arkisto. Ks. myös esim. Ilkka Kanerva, 8.5.2007. EILEN-arkisto; Ilkka Kanerva, ”Ulkoministeri Kanervan puhe Kalevan ulkopolitiikan illassa.” 12.11.2007. EILEN-arkisto.
- ¹⁴ Lounasmeri 2013, 384; Herkman, Juha. “Politiikan julkisuus viestinten välissä: intermediaalisuus ja vaalit” *Media & viestintä*, Vol. 33, No. 2, 2010, 9.
- ¹⁵ David Arter, “From Finlandisation and post-Finlandisation to the end of Finlandisation? Finland’s road to a NATO application”. *European Security*, Vol. 32., No. 2, 2023, 175; Forsberg, Tuomas ja Matti Pesu. “The ‘Finlandisation’ of Finland: The Ideal Type, the Historical Model, and the Lessons Learnt” *Diplomacy & Statecraft*, Vol. 27, No. 3, 476.
- ¹⁶ Lounasmeri, “‘Power investigation’ neglected” 386; Arter, “From Finlandisation and post-Finlandisation” 186.
- ¹⁷ *Helsingin Sanomat* 4.3.1992, “Helsingin seurantakokous – Etykin hautajaiset?” pääkirjoitus (pk); Ks. myös *Helsingin Sanomat* 7.7.1992, “Miksi?”
- ¹⁸ *Helsingin Sanomat* 30.11.2008, “Helsingin henkikään ei puhaltane uutta lämpöä Venäjä-suhteisiin”; *Helsingin Sanomat* 2.12.2008, “Etyj arvossa arvaamattomassa” pk; *Helsingin Sanomat* 24.12.2008, “Etyillä on edessään vaikeita vuosia” pk; *Helsingin Sanomat* 2.12.2008, “Asenteellisia ja vääristeleviä väitteitä, vastaa ulkoministeri Alexander Stubb”.
- ¹⁹ *Helsingin Sanomat* 2.12.2008, “Etyj arvossa arvaamattomassa” pk.
- ²⁰ Timo Kantolan haastattelu, 6.1.2025.
- ²¹ Tuomas Forsberg. “Bottom-up foreign policy? Finland, NATO and public opinion” *Scandinavian Political Studies*, No. 47, 2024, 287, 293–294.
- ²² Lounasmeri, *Kansallisen konsensuskulttuurin jäljillä*, 4; Lounasmeri “‘Power investigation’ neglected” 385.
- ²³ Ks. esim. *Helsingin Sanomat* 2.11.1992, “Pieni ihminen, suuri Eurooppa” pk; *Helsingin Sanomat* 30.12.1995, “Otetaan opiksi Natosta”; *Helsingin Sanomat* 13.12.2007, “Etyj on yhä tärkeä linkki Venäjän ja lännen välillä”.
- ²⁴ Lounasmeri, *Kansallisen konsensuskulttuurin jäljillä*, 16; Piers Robinson, “The CNN effect: can the news media drive foreign policy?” *Review of International Studies*, Vol. 25, No. 2, 1999, 301–302.